

УДК 332.1:338.48 (477)

Матвійчук Л.Ю., д.е.н., доцент

Тищук І.В., аспірант кафедри ОП та БЖД

Луцький національний технічний університет

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовані особливості організації та перспективи розвитку зеленого туризму в окремих регіонах України, проведено категоризацію агросель, а також визначено фактори регіонального розвитку зеленого туризму.

Ключові слова: регіональна політика, зелений туризм, категоризація агросель.

REGIONAL DISTRIBUTION FEATURES GREEN TOURISM IN UKRAINE

Green tourism contributes to the development of many branches of economy of Ukraine. The paper analyzes the features of and prospects for the development of rural green tourism in some regions of Ukraine.

The article highlights the role of rural green tourism in solving social and economic problems of the village. Determined that Ukraine has all preconditions of rest in the village, which can be seen as a specific form of subsistence economic activities in rural environment with natural and cultural potential of the region. In addition, proven prospects of Rural Green Tourism in Ukraine based on its importance for social and economic development and analysis of any problems of this type of tourism in the regions of Ukraine.

It is proved that the central subject of recreation in rural areas serving rural families residing in the village, provides basic activities related to operating a farm, and indirectly - of the use of property in this economy. For the rural population is self-employed and improving material wealth for the citizens - the possibility of exploring the natural and cultural potential, traditions, stay clean environment and use natural food. At the same time it can be one of the cheapest forms of recreation.

The paper proved that green tourism in the West region is stable, despite the lack of infrastructure development of green tourism. Significant development of this type of tourism came in Lviv, Transcarpathian and Ivano-Frankivsk regions. In the rest of Ukraine rural green tourism is at an early stage of development. A gradual development of rural tourism, infrastructure, learn from the experience of foreign countries and the expansion of the network of voluntary categorization in all regions of Ukraine.

It is noted that an important role in the development of eco-tourism is an indicator of marketing strategy. Thus, the main marketing tool is an effective system of environmental labeling (eco-labeling) in general and environmental labeling of tourist activities including contributing to the development of tourism as well as conservation of the environment.

Key words: regional policy, rural tourism, categorization ahrosel.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы особенности организации и перспективы развития зеленого туризма в отдельных регионах Украины, проведено категоризацию агроселей, а также определены факторы регионального развития зеленого туризма.

Ключевые слова: региональная политика, зеленый туризм, категоризация агроселей.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Українське село має унікальну історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, мальовничі ландшафти; лікувально-рекреаційні ресурси, національні традиції, можливості отримання екологічно-чистих продуктів, відпочинку в умовах розкішної природи. Внаслідок цього серед туристів виник попит на види туризму, альтернативні масовому, так звані «зелені подорожі». Зелений туризм переконливо доводить, що він є важливим фактором вирішення соціально-економічних проблем села. Це також один з видів малого бізнесу, який піднімає роль краєзнавства, створює життєве середовище, що наближене до природи.

Тому для України на сучасному етапі ринкових перетворень необхідність формування напрямів регіонального розвитку туристичної діяльності в галузі зеленого туризму набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку зеленого туризму висвітлені в працях відомих учених у галузях історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: О. Бейдик, В. Биркович, Т. Галушкіна, З. Герасимчук, В. Євдокименко, Н. Коніщева, В. Кравців, Г. Папірян та інші.

Метою статті є аналіз сучасного стану та перспективи розвитку зеленого туризму в окремих регіонах України. Відповідно до мети були поставлені завдання:

- визначити фактори розвитку зеленого туризму в регіонах;
- вивчити досвід зарубіжних країн щодо розвитку зеленого туризму;
- провести категоризацію агроосель в регіонах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перспективних напрямів розвитку туристичної галузі є зелений

туризм. Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча він розвивається досить активно. Відпочинок у сільській місцевості характеризується тим, що, по-перше, відпочивальники ведуть сільський спосіб життя і знайомляться з місцевими звичаями; по-друге – це надання господарями туристу-відпочивальнику (споживачу) якісної послуги, яка повинна повністю відповідати його платоспроможному попиту [1].

Центральним суб'єктом в організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка проживає в селі, де здійснює основну діяльність, пов'язану з веденням особистого селянського господарства, та побічну, – з використанням майна цього господарства. Для сільського населення це самозайнятість та поліпшення матеріального достатку, для городян – можливість ознайомлення з природним і культурним потенціалом, традиціями, перебування в екологічно чистому середовищі та споживання натуральної їжі. Одночасно це може бути один з найбільш дешевих видів відпочинку [1].

Аналіз літературних джерел засвідчив, що в Україні переважає три різновиди зеленого туризму:

- агротуризм – має як пізнавальний, так і відпочинковий характер, що пов'язаний з використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері. Цей вид може не мати обмежень у навантаженості на територію і регламентуванні видів розважального відпочинку;

- відпочинковий туризм (відпочинок у селі). Базою його розвитку є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові й інші надбання тієї чи іншої місцевості;

- екотуризм – науково-пізнавальний вид зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків, де передбачено відповідні обмеження, щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку [1-3].

Згідно з дослідженням В. Бирковича розвиток зеленого туризму насамперед зможе забезпечити збільшення реальних доходів селян за рахунок надання послуг з прийому на проживання туристів, транспортного обслуговування туристів, виробництва та

реалізації екологічно-чистих продуктів, реалізації товарів народних промислів, проведення розважальних заходів [7].

Аналіз здійснення зеленого туризму в регіонах України довів, що значного розвитку такий вид туризму набуває в Західному регіоні, зокрема, всі передумови для розвитку зеленого туризму має Закарпатська область – найбільш гірська область України. Близько 80 % її території входить до складу Карпатської гірської системи. Наймальовничіші високо- й середньогірські масиви Карпат: Верховинський хребет, Чорногора, Горгани, Свидовець, Полонинський хребет, Рахівський масив. Вулканічні Карпати відмежовують область від решти території України, що додає самобутності багатовіковій традиційній культурі населення цього гірського краю. Перебування у селі дозволяє жителям міст долучитися до місцевої екзотики, етнографічних особливостей, оздоровитися цілющими водами і свіжим гірським повітрям, натуральною, екологічно чистою селянською їжею. До того ж, у багатьох закарпатських селах знаходяться цінні пам'ятки дерев'яної архітектури – старовинні церкви, а також пам'ятники природи та історії. Можна ознайомитися з осередками народних промислів – лозоплетінням, гончарством, вишиванням, ткацтвом, різьбленням по дереву. Є й унікальні об'єкти, можливо, єдині в Україні, – музей ковальської справи «Кузня-гамора» (діюча водяна кузня) у селі Лисичове Іршавського району, історична пам'ятка XVIII століття та музей сплаву лісу на річці Чорна Міжгірського району. Це створює сільським господарям та іншим ентузіастам організації відпочинку на селі широкі можливості з розробки і реалізації цікавих програм для гостей сільських садиб [8].

Дослідження засвідчили, що деякі сільські родини на Закарпатті вже отримали екологічний сертифікат і знак «Зелена садиба». Однак не всі власники садиб рекламують свої можливості, причиною чого є небажання сплачувати податки. Саме тому, як показали дослідження, в країнах, що розвиваються, сільський зелений туризм активно підтримується та заохочується державою, доступ до діяльності в цій сфері максимально спрощений. Суб'єкти, які надають послуги в цій сфері, отримують усілякі преференції, у тому числі і податкові. Тому для сталого розвитку зеленого туризму в Україні вкрай необхідно реформувати відповідну законодавчу базу. Сьогодні дуже важливо в цьому

напрямі визначити роль держави у створенні сприятливого правового середовища для діяльності сільського населення, для залучення інвестицій в перебудову інфраструктури села. На цій основі з'явиться агротуристичний продукт, який буде ідентифікувати український зелений туризм на внутрішньому та міжнародному ринках.

На нашу думку, для України найдоцільніше перейняти досвід Польщі у сфері сертифікації агроосель, де вона проводиться інспекторами польської Федерації сільського туризму «Гостинні господарства» кожних два роки. Влада Польщі також розробила стандарти відносно сільського туризму. Все це дає можливість оцінити якість послуг зелених садиб: прозорість пропозицій для клієнта, контроль якості туристичного продукту, різницю у вартості, різноманітність продукції [5].

З метою підтримання відповідної якості послуг в сільському туризмі та формування його позитивного іміджу на ринку пропозицій Спілкою сприяння розвитку сільського туризму в Україні запроваджена система категоризації «Українська гостинна садиба», що надасть можливість забезпечити якісними послугами вітчизняних та закордонних туристів [9-10].

Для значної кількості споживачів знак якості є вирішальним критерієм вибору продукту чи послуги, оскільки є гарантією якості.

До категорії мережі «Українська гостинна садиба» належать:

- базова категорія – садиба відповідає мінімальним вимогам, які встановлені до місць розміщення туристів та відпочиваючих;
- перша категорія – садиба відповідає встановленим мінімальним вимогам та вимогам, що стосуються озеленення території, паркування автотранспорту, мінімальних розмірів ліжок, площ санітарних приміщень;
- друга категорія – садиба відповідає встановленим вимогам першої категорії, наявність окремого входу для гостей, дитячого майданчика, лазні-сауни та доступу до загальної мережі інтернету;
- третя (найвища) категорія – садиба відповідає вимогам другої категорії та вимогам, які передбачають наявність басейну, гаража, в кожній кімнаті – телевізора, холодильника, оздоблення місць відпочинку натуральними матеріалами, цілодобове гаряче та холодне водопостачання [3].

Відповідно до зазначеного вище проведемо районування за ознакою поширення категоризації зеленого туризму у регіонах України (табл. 1).

Так, найбільшого поширення зелений туризм набув у західному регіоні (Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Черкаській, Кіровоградській областях). Зважаючи на значний розвиток зеленого туризму в західних та центральних регіонах, вважаємо за доцільне провести аналіз його поширення саме на цих територіях [3].

Таблиця 1.
Категоризація у сфері зеленого туризму «Українська гостинна садиба»

№ п/п	Рівень розвитку	Назва області	Кількість садиб				
			Категорії				
			3 (най- вища)	2 кате- горія	1 кате- горія	базо- ва	Садиба (без категорії)
1	Найбільш розвинений зелений туризм	Івано-Франківська область	3	1	2	2	4
		Закарпатська область	2	7	5	19	1
		Львівська область	2	2		2	
		Київська область	1	2	2	6	2
		Черкаська область	2	3	5	4	2
		Кіровоградська область		2	2	3	2
2	Середньо- розвинений зелений туризм	Чернігівська область				3	3
		Полтавська область	2			1	2
		Волинська область		3			
		Житомирська область	2			2	1
		Сумська область	2			2	1
3	Мало- розвинений зелений туризм	Одеська область	3			2	2
		Вінницька область	1			3	
		Хмельницька область	1	1		1	
		Чернівецька область	1			1	
		Тернопільська область		2		1	
		Херсонська область				2	1

Значного поширення набуває розвиток зеленого туризму на Волині. Громади чотирьох сіл Рожищенського району Волинської області (Переспа, Любче, Козин та Рудка-Козинська) протягом року вчили організовувати туристичну діяльність і перетворювати культурні надбання й місцеві ресурси у туристичні продукти.

Результатом спільної праці став туристичний маршрут «Магія Волинської казки», що пролягає через зазначені села. Маршрут включає три напрямки: культурний, етнографічний і релігійний. В основному, новий туристичний продукт орієнтований на сімейний відпочинок, під час якого цікаве дозвілля передбачене і для дорослих, і для дітей. Звідси й назва маршруту – «Магія Волинської казки» [3].

За останні роки розвивається зелений туризм і в Центральному регіоні (Київська область). На даний час особливою популярністю користуються райони які віддалені від Києва в межах 100 кілометрів. Це такі як Білоцерківський, Богуславський, Вишгородський, Кагарлицький, Обухівський, Києво-Святошинський та Переяслав-Хмельницький.

Кожен рік на Київщині приймають туристів близько 30-40 осель, пропонуючи різні послуги традиційної української кухні та розваг. Також велика кількість садіб знаходиться в Богуславському районі. Це такі як: «Країна чеснот «Синиця», «Мазанка», «Зелений гай», «Калиновий кущ». Мальовничі місця Богуславщини дозволяють обрати відпочинок за вподобанням: риболовля, полювання, збирання грибів та ягід, лікарських рослин. Перебуваючи у селі, туристи можуть відвідати музеї, майстерні та салони-магазини художніх виробів, взяти участь у майстер-класах з виготовлення виробів традиційних українських народних ремесел, промислів та сувенірної продукції [3-4].

Також користується неабияким попитом садиба «Звенигород», яка знаходиться в Кагарлицькому районі с. Близько-Щучинка. Поряд з Києвом, в с. Нові Петрівці, знаходиться, мабуть, найвідоміша садиба сільського зеленого туризму в Київській області «Хутір Савки». Це своєрідна садиба-музей. Особливість «Хутора Савки», як виду зеленого туризму, полягає у тому, що господар садиби зробить екскурс в історію, запропонує українську кухню та різноманітні атракції, наприклад, «Весілля в Хаті Савки».

Створення економічно-ефективного та привабливого туристичного продукту – одне з основних завдань підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів.

На нашу думку, важливу роль у розвитку зеленого туризму відіграє показник маркетингової стратегії. Маркетингова стратегія – це один із головних показників формування пропозицій на ринку,

що дозволяє залучати туристів з різних регіонів та країн світу. Основним дієвим інструментом маркетингу є система екологічного маркування (eco-labeling) взагалі та екологічного маркування туристичної діяльності зокрема, що сприяє як розвитку туристичного бізнесу, так і збереженню довкілля [10].

Всесвітня туристична організація виокремлює три головних функції маркетингу в туризмі: налагодження контактів зі споживачами; розвиток; контроль.

Налагодження контактів ставить перед собою мету переконати потенційних клієнтів у тому, що запропоноване місце відпочинку і існуючі там служби сервісу, пам'ятки і очікувані вигоди повністю відповідають тому, чого бажають отримати самі клієнти. Розвиток припускає проектування нововведень, які зможуть забезпечити нові можливості для збуту туристичного продукту. Контроль передбачає аналіз результатів діяльності з просування послуг на ринок і перевірку того, наскільки ці результати відображають повне й успішне використання можливостей сфери туризму [8].

Згідно з даними експертів громадської організації The Ecotourism Society, що спеціалізується на розвитку екологічного туризму, 85 % американських туристів надають перевагу туристичним операторам, що опікуються довкіллям. Екологічна свідомість господарів, підкріплена відповідним сертифікатом, є важливим фактором і при виборі місць відпочинку туристами з Англії і Німеччини та, в дещо меншій мірі, з інших розвинутих країн Західної Європи. Господарі сертифікованих об'єктів туризму мають більше можливостей для реклами, а отже, і шансів знайти своїх клієнтів. Сертифікація запроваджується як на національному, так і на міжнародному рівнях організаціями туризму, сертифікації або транснаціональними операторами туристичного бізнесу. За даними SUSTAINABLE TRAVEL INTERNATIONAL, нині національні системи екологічної сертифікації розроблені більш ніж 30 країнах [3].

В Україні діє система екологічної сертифікації «Зелена садиба», що розроблена експертами громадської організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» та громадським науково-природоохоронним центром «Незалежна служба екологічної безпеки», із залученням фахівців із Польщі.

Проаналізувавши особливості розвитку зеленого туризму в окремих регіонах України, ми виявили деякі негативні фактори його розвитку: низький рівень інфраструктури; недостатнє запровадження досвіду країн-сусідів; низький рівень сертифікації житла як базового елемента сільського туризму; небажання господарів проводити добровільну категоризацію агроселів.

Висновки. Аналіз проведених досліджень підтверджує висновки про те, що зелений туризм на території Західного регіону розвивається стабільно, не зважаючи на відсутність розвитку інфраструктури сільського зеленого туризму. Значного розвитку цей вид туризму набув у Львівській, Закарпатській та Івано-Франківській областях. На решті території України сільський зелений туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Тому пропонується здійснювати поступовий розвиток зеленого туризму, інфраструктури, переймання досвіду зарубіжних країн та поширення мережі добровільної категоризації в усіх регіонах України.

1. Галушкіна Т. Розвиток екотуризму в Україні: Збірник наукових праць ІПРЕД НАНУ / Т. Галушкіна – Одеса: 2011 – Вип. 1. С. 24–29.
2. Васильєв В. Головна мета сільського туризму – це новий туристичний продукт / В. Васильєв // Туризм сільський зелений. – 2008. – №4. – С. 10–13.
3. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>
4. Туристичні ресурси України / Під ред. О. Лугової. – К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 1996. – 352 с.
5. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tourlib.net>
6. Допоміжні матеріали із створення нових виробничих систем (кластерів) / Регіональний Фонд підтримки підприємництва по Полтавській області. – Полтава, 2007. – 18 с.
7. Биркович В. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – Вип. 1 (6). – С. 138–143.
8. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні: Навчальний посібник. / В. Кифяк – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.
9. Закон України «Про туризм», №324/95 від 15.09. 1995 р.
10. Закон України «Про особисте селянське господарство», №742 від 15.05.2003 р.